

**FALSAFIY TAFAKKUR VA TANQIDIY FIKRLASHNING JAMIYATDAGI
AHAMIYATI.***Xolmatov Shahobiddin**Teshaboyeva Dilnora Ilhomjon qizi**Sobirova Robiya Rafiqjon qizi**Farg'ona jamoat salomatligi tibbiyot insituti*

Annotatsiya: Falsafiy tafakkur va tanqidiy fikrlashning jamiyat rivojlanishidagi o'рни tahlil qilinadi. Falsafiy tafakkur insonning borliqni chuqur anglashiga, hodisalarning sabab–oqibatlarini izchil tushunishiga yordam berishi ko'rsatib o'tiladi. Tanqidiy fikrlash esa ma'lumotlarni tekshirish, xulosalarni asoslash va oqilona qaror qabul qilish jarayonlarida muhim vosita sifatida talqin qilinadi. Tadqiqotda ushbu ikki ko'nikmaning shaxsiy ma'naviyat, ijtimoiy madaniyat, ta'lim jarayoni hamda boshqaruv tizimidagi ahamiyati yoritiladi. Shuningdek, zamonaviy axborot oqimlari kuchayib borayotgan sharoitda tanqidiy fikrlash jamiyatni manipulyatsiya va yolg'on ma'lumotlardan himoya qiluvchi asosiy mexanizmlardan biri ekanligi asoslanadi. Maqola falsafaning barqaror jamiyat qurishdagi ilmiy–nazariy ahamiyatini ochib beradi.

Kalit so'zlar: Falsafiy tafakkur, tanqidiy fikrlash, jamiyat, ma'naviyat, tafakkur madaniyati, tahlil, haqiqat, qaror qabul qilish, axborot savodxonligi, manipulyatsiya, ijtimoiy rivojlanish, ma'rifat, tafakkur erkinligi, ong, fikrlash jarayoni.

**ФИЛОСОФСКОЕ МЫШЛЕНИЕ И КРИТИЧЕСКОЕ МЫШЛЕНИЕ И
ИХ ЗНАЧЕНИЕ В ОБЩЕСТВЕ.***Холматов Шахобиддин**Тешабоева Дилнора Илхомжон кизи**Собирова Робия Рафиқжон кизи**Ферганский медицинский институт**общественного здравоохранения*

Аннотация: Анализируется роль философского мышления и критического мышления в развитии общества. Показано, что философское мышление помогает человеку глубоко осмысливать бытие, последовательно понимать причинно-следственные связи явлений. Критическое мышление рассматривается как важный инструмент в процессах проверки информации, обоснования выводов и принятия разумных решений. В исследовании освещается значимость этих двух навыков для личной духовности, социальной культуры, образовательного процесса и системы управления. Также обосновывается, что в условиях усиливающихся потоков современной информации критическое мышление является одним из основных механизмов защиты общества от манипуляций и ложной информации. Статья раскрывает научно-теоретическую значимость философии в построении устойчивого общества.

Ключевые слова: Философское мышление, критическое мышление, общество, духовность, культура мышления, анализ, истина, принятие решений, информационная грамотность, манипуляция, социальное развитие, просвещение, свобода мышления, сознание, процесс мышления.

THE IMPORTANCE OF PHILOSOPHICAL THINKING AND CRITICAL THINKING IN SOCIETY.

Xolmatov Shahobiddin

Teshaboyeva Dilnora Ilhomjonovna

Sobirova Robiya Rafiqjonovna

Fergana Public Health Medical Institute

Annotation: The role of philosophical thinking and critical thinking in the development of society is analyzed. It is shown that philosophical thinking helps a person deeply understand existence and consistently comprehend the causes and effects of events. Critical thinking, on the other hand, is interpreted as an important tool in the processes of verifying information, supporting conclusions, and making rational

decisions. The study highlights the significance of these two skills in personal morality, social culture, the educational process, and the management system. Furthermore, it is argued that in conditions where modern information flows are intensifying, critical thinking is one of the main mechanisms protecting society from manipulation and false information. The article reveals the scientific and theoretical significance of philosophy in building a stable society.

Keywords: Philosophical thinking, critical thinking, society, spirituality, culture of thinking, analysis, truth, decision making, information literacy, manipulation, social development, enlightenment, freedom of thought, consciousness, thought process.

Kirish.

Bugungi globallashuv va axborot texnologiyalari jadal rivojlanayotgan davrda jamiyat hayotida falsafiy tafakkur va tanqidiy fikrlashning o'rni tobora ortib bormoqda. Axborot oqimining haddan tashqari ko'pligi, turli g'oya va qarashlarning keng tarqalishi insondan nafaqat bilimga ega bo'lishni, balki ma'lumotni tahlil qilish, solishtirish va to'g'ri xulosa chiqarish qobiliyatini ham talab etadi. Falsafiy tafakkur insonni borliqning chuqur mohiyatini anglashga, voqea va hodisalarning sabab-oqibat bog'liqligini tushunishga yo'naltirsa, tanqidiy fikrlash esa ushbu jarayonni mantiqiy asoslash, faktlarni tekshirish va asosli qaror qabul qilish imkonini yaratadi.

Jamiyatda falsafa shaxsiy va jamoaviy qarorlar qabul qilishda yo'l-yo'riq ko'rsatadi. U axloqiy tamoyillarni belgilashga yordam beradi, ijtimoiy o'zgarishlarni rag'batlantiradi va turli nuqtai nazarlar o'rtasida muloqotni rivojlantiradi. Ommaviy munozaralar va ilmiy tadqiqotlar orqali falsafa jamiyatdagi muammolarni hal qilishda va insoniy tushunchani kengaytirishda muhim ahamiyatga ega.

Falsafa axloqiy me'yorlarni shakllantiradi, tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi va izlanish ruhini uyg'otadi. U insonlarga o'z mavjudligini va atrofdagi dunyoni anglash hamda savol berish uchun zarur vositalarni taqdim etib, qonunlar, ta'lim tizimi va madaniy qadriyatlarga ta'sir ko'rsatadi.

Jamiyat taraqqiyoti ko'p jihatdan aholi ongining yetukligi, fikrlash madaniyati va intellektual salohiyatiga bog'liq. Shu bois, zamonaviy ta'lim tizimida tanqidiy fikrlashni shakllantirish, yoshlarni mustaqil fikrlashga o'rgatish, ularning falsafiy dunyoqarashini kengaytirish strategik ahamiyat kasb etmoqda. Mazkur maqolada falsafiy tafakkur va tanqidiy fikrlashning mazmuni, ularning jamiyat rivojlanishidagi roli hamda amaliy ahamiyati ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi.

Men ushbu maqolada aynan falsafiy tafakkur va tanqidiy fikrlashning jamiyat hayotidagi o'rni, inson ongini shakllantirishdagi ahamiyati hamda barqaror rivojlanish jarayonlariga ta'siri haqida o'z fikrlarimni bayon etishga harakat qilaman. Meningcha, tanqidiy fikrlashni rivojlantirish faqat bilim olish emas — bu ongni faollashtiruvchi jarayon, haqiqatni izlashga, dalillarga tayanib fikr bildirishga undovchi hayotiy pozitsiyadir. Falsafiy tafakkur esa insonni voqelikni biryoqlama emas, balki chuqur, mantiqiy va mazmunli anglashga yo'naltiradi.

Asosiy qism.

Falsafiy tafakkur insonning mavjud borliqni anglash, uning mohiyatiga kirib borish va voqealarga chuqur ma'noli yondashish qobiliyatini shakllantiradi. Falsafiy fikrlash jarayonida inson nafaqat tashqi olamni, balki o'zining ichki ruhiy holati, maqsadlari va qadriyatlarini ham tahlil qiladi. Shu bois, falsafiy tafakkur shaxsning ma'naviy kamolotini ta'minlaydigan muhim omil sifatida namoyon bo'ladi. Falsafa insonni "nima uchun?" degan savolni berishga, voqelikning sabab va oqibatlarini izchillik bilan ko'rib chiqishga o'rgatadi. Bu jarayon esa jamiyatda tafakkur madaniyatining shakllanishiga yordam beradi

Tanqidiy fikrlash esa insonning mavjud ma'lumotlarni tekshiruvchi, ularni shubha ostiga qo'yib, ilmiy asos bilan baholay oladigan intellektual qobiliyatidir. Bugungi axborot asrida tanqidiy fikrga ega bo'lmagan inson yolg'on ma'lumotlar, manipulyativ g'oyalar va stereotiplarga oson berilib ketishi mumkin. Shu sababli tanqidiy fikrlash jamiyatni sog'lom axborot muhitini yaratishda, turli ijtimoiy muammolarga oqilona yondashishda, shuningdek, shaxsiy qarorlarni to'g'ri qabul

qilishda beqiyos ahamiyat kasb etadi. Tanqidiy fikrlash insonni nafaqat tahlil qilishga, balki asoslangan xulosa chiqarishga, dalillar bilan isbotlashga o'rgatadi

Falsafiy tafakkur va tanqidiy fikrlashning uyg'unligi inson tafakkurida mantiqiylik, mustaqillik va erkin fikrlashni rivojlantiradi. Jamiyat taraqqiyoti ko'p jihatdan fuqarolarning ana shu sifatlarini rivojlantirish bilan bog'liq. Tanqidiy va falsafiy fikrga ega bo'lgan shaxs jamiyatdagi ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy muammolarga yuzaki emas, balki chuqur yondashadi, qarorlarni hissiyotga emas, balki mantiqqa tayangan holda qabul qiladi. Bunday yondashuv esa demokratik, ma'rifatli va barqaror jamiyat qurishda muhim omil hisoblanadi.

Shuningdek, ta'lim tizimida falsafiy tafakkur va tanqidiy fikrlashni rivojlantirish yosh avlodni mustaqil fikrlashga, yangilikka ochiq bo'lishga va o'z nuqtai nazarini asosli tarzda himoya qila olishga o'rgatadi. Bu esa kelajakda jamiyatning intellektual salohiyatini oshirishga, ilmiy-texnik taraqqiyotga hissa qo'shadigan avlod shakllanishiga xizmat qiladi. Tanqidiy fikrlashni rivojlantirgan jamiyatda fikrlar xilma-xilligi, murosaga tayyorlik va bag'rikenglik kabi fazilatlar mustahkamlanadi.

Muhokama qismi

Falsafiy tafakkur va tanqidiy fikrlashning jamiyat rivojlanishidagi o'рни haqida so'z yuritir ekanmiz, avvalo ushbu ikki intellektual jarayonning o'zaro bog'liqligiga e'tibor qaratish lozim. Falsafiy tafakkur insonning umumiy dunyoqarashini kengaytirs, tanqidiy fikrlash bu dunyoqarashni mantiqan tekshirib boradi. Shu ma'noda, falsafa inson ongiga yo'nalish bersa, tanqidiy fikrlash uni asoslab, to'g'ri xulosa chiqarishga yordam beradi. Bu ikki jarayonning uyg'unligi barqaror fikr madaniyatining shakllanishiga xizmat qiladi.

Zamonaviy jamiyatdagi muammolar — axborotlar ko'pligi, yolg'on xabarlarining tez tarqalishi, ijtimoiy tarmoqlardagi manipulyativ ta'sirlar — tanqidiy fikrlashning ahamiyatini yanada oshirmoqda. Tanqidiy fikrlash qobiliyatiga ega inson har qanday ma'lumotni birlamchi ko'rinishida qabul qilmaydi, balki uni tekshiradi, turli manbalarni solishtiradi va dalillarga asoslangan xulosaga keladi. Bu jarayon

jamiyatning mafkuraviy barqarorligi va axborot xavfsizligini ta'minlashda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Falsafiy tafakkur esa jamiyatdagi ijtimoiy munosabatlar, axloqiy qadriyatlar va ma'naviy me'yorlarni chuqur anglashga yordam beradi. U insonni shaxsiy manfaatlardan tashqariga qarashga, jamiyat manfaatini ham hisobga olishga o'rgatadi. Shu bois falsafiy tafakkur shaxsning ma'naviy barkamolligini shakllantirishda beqiyos ahamiyat kasb etadi. U insonda hayotiy masalalarga mas'uliyatli yondashuv, umumiy qadriyatlarga hurmat va fikr erkinligiga nisbatan bag'rikenglikni mustahkamlaydi.

Muhokama jarayonida shuni aytish mumkinki, ta'lim tizimida falsafiy va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarining yetarli darajada rivojlantirilmaligi jamiyatda yuzaki qarashlar va stereotiplarning kuchayishiga olib kelishi mumkin. Aksincha, bu ko'nikmalarni mustahkamlash yosh avlodni mustaqil fikrlovchi, mantiqan tahlil qila oladigan va hayotda ongli qarorlar qabul qila oladigan shaxs sifatida shakllantirishga xizmat qiladi.

Shu o'rinda yana bir muhim jihat — jamiyatdagi turli qarashlar, fikrlar xilma-xilligi va bahs-munozaralarga bo'lgan ehtiyojdir. Tanqidiy va falsafiy fikrlar rivojlangan jamiyatda fikr erkinligi qo'llab-quvvatlanadi, turli nuqtai nazarlar hurmat bilan qabul qilinadi va bu o'z navbatida madaniy va ilmiy taraqqiyotning muhim omiliga aylanadi

Adabiyotlat tahlili

Falsafiy tafakkur va tanqidiy fikrlash mavzusida olib borilgan ilmiy adabiyotlar shuni ko'rsatadiki, ushbu ko'nikmalar jamiyat taraqqiyoti va shaxsning ma'naviy rivojlanishida markaziy ahamiyatga ega. Masalan, Platon va Arastu asarlarida tafakkur va mantiqiy fikrlashning inson hayotidagi roli batafsil bayon etilgan. Platon tafakkur orqali inson aqlini kamolga yetkazishi, jamiyatda adolatli qarorlar qabul qilinishiga xizmat qilishi mumkinligini ta'kidlaydi, Arastu esa tanqidiy fikrlashni ilmiy va axloqiy asoslar bilan uyg'unlashtirishga urg'u beradi (Platon, "Davlat", Arastu, "Nikomax axloqi").

Zamonaviy adabiyotlarda ham tanqidiy fikrlash jamiyatning axborot xavfsizligi va ma'naviy barqarorligini ta'minlashdagi o'rni ko'p muhokama qilinadi. Misol uchun, Richard Paul va Linda Elderning "Critical Thinking: Tools for Taking Charge of Your Learning and Your Life" asarida tanqidiy fikrlash shaxsning ongini faollashtiruvchi va axborotni tahlil qilishga yo'naltiruvchi vosita sifatida talqin qilinadi. Ushbu manba tanqidiy fikrlashni nafaqat ilmiy, balki kundalik hayotiy qaror qabul qilish jarayonida ham zarur ekanligini ko'rsatadi (Paul & Elder, 2014).

Shuningdek, o'zbek falsafiy merosida Forobiy, Ibn Sino va Beruniy asarlarida tafakkur va ongning ahamiyati keng yoritilgan. Masalan, Forobiyning insonni komil shakllanishga yetaklovchi tafakkur modeli, shaxsning jamiyat bilan uyg'un yashashini ta'minlovchi axloqiy va ma'naviy printsiplarni o'z ichiga oladi (Forobiy, "Al-Madaniyya al-Kamila"). Shu nuqtai nazardan, falsafiy tafakkur va tanqidiy fikrlash shaxs va jamiyatning bir-birini mustahkamlovchi elementlari sifatida qaraladi.

Ba'zi tadqiqotlar esa tanqidiy fikrlashni rivojlantirishda ta'lim tizimining roli muhimligini ta'kidlaydi. Misol uchun, Paul & Elder (2014), Bailin et al. (1999) va Facione (2011) tadqiqotlarida ko'rsatilishicha, ta'lim jarayonida tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish yoshlarni mustaqil fikrlashga o'rgatadi va jamiyatning intellektual salohiyatini oshiradi.

Umuman olganda, adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, falsafiy tafakkur va tanqidiy fikrlash bir-birini to'ldiruvchi ko'nikmalar bo'lib, shaxsning ongini rivojlantirish, jamiyatni barqaror va ma'naviy yetuk qilish hamda axborot asrida manipulyatsiyalardan himoya qilishda strategik ahamiyatga ega. Shu bilan birga, ularning rivojlanishi uchun ta'lim, madaniyat va ijtimoiy muhit muhim omil sifatida qayd etiladi.

Xulosa:

Menimcha, falsafiy tafakkur va tanqidiy fikrlash shaxs va jamiyatning rivojlanishidagi eng muhim tamoyillardan biri hisoblanadi. Ular inson ongini chuqur anglashga, voqealarning sabab-oqibatlarini tahlil qilishga va mantiqiy asoslangan

qarorlar qabul qilishga yo'naltiradi. Falsafiy tafakkur va tanqidiy fikrlash bir-birini to'ldiruvchi qobiliyatlar bo'lib, ularning uyg'unligi shaxsning intellektual va ma'naviy rivojlanishiga xizmat qiladi. Shu orqali inson nafaqat o'z bilimini oshiradi, balki jamiyatdagi turli ijtimoiy, madaniy va axborot muammolariga ongli va mas'uliyatli yondashadi.

Tanqidiy va falsafiy fikrlashga asoslangan jamiyatda qarorlar dalillarga tayangan holda qabul qilinadi, manipulyatsiya va stereotiplarning ta'siri kamayadi, shaxslararo va ijtimoiy munosabatlar barqaror bo'ladi. Shu bois, har bir inson tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga va falsafiy tafakkurga e'tibor qaratishga intilishi, o'z ongini, axloqiy qarashlarini va jamiyatdagi mas'uliyatini doimiy ravishda mustahkamlashi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Platon. Davlat / Platon. – Toshkent: Sharq, 2001.
2. Arastu. Nikomax axloqi / Arastu. – Toshkent: Fan, 1998.
3. Paul, R., & Elder, L. Critical Thinking: Tools for Taking Charge of Your Learning and Your Life. – Upper Saddle River: Pearson, 2014.
4. Bailin, S., Case, R., Coombs, J. & Daniels, L. Concept-based Critical Thinking // Journal of Philosophy of Education, 1999.
5. Facione, P. Critical Thinking: What It Is and Why It Counts. – Millbrae: Insight Assessment, 2011.
6. Forobiy. Al-Madaniyya al-Kamila / Forobiy. – Toshkent: Akademiya, 2000.
7. Ibn Sino. Kitob al-Shifa / Ibn Sino. – Toshkent: Fan, 1995.
8. Beruniy. Kitob al-Tafhim li-Avail Sina'at al-Tanjim / Beruniy. – Toshkent: Fan, 1997.
9. Navoi, A. Xazoyin ul-maoniy / Navoi. – Toshkent: Gafur G'ulom nomidagi nashriyot, 2005.
10. Zokirov, Sh. Falsafa va tanqidiy tafakkur / Sh. Zokirov. – Toshkent: Fan, 2010.